

נ-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פרשת דברים

גליון 4 -

חלק מהענינים שנידונו בספר

- רש"י, הוכיח משה את 'בני ישראל' סמוך למיתתו, כדי שלא יהי' מוכיחם פעמים רבות - צ"ב הלא כך היא מצות תוכחה, אפי' מאה פעמים? 2566
- במה שונה חומש דברים - משאר ד' חומשי תורה? 2568
- שפלותו של 'אותו האיש' - שדימה שרבו כמוהו 2570
- אמר שלמה: דיין גוי המטה את הדין, אין בכך כלום, מה הפירוש? והלא מצווים על הדינים? 2578
- הכיצד אומר משה, אם בא לפני אדם ב'לבוש חשוב', אינני יודע מה טיבו - הלא כל 'בעל מופת' [בתחילת דרכו] תיכף יודע על האדם 'כדיוק מה מצבו'? 2582
- האם התורה כותבת הלשון 'מדויק' כפי שדיברו האנשים - או שהיא 'מתקנת' הלשון כפי הנצרך? 2588
- מדוע הסתובבו סביב הר שעיר ימים רבים? 2590
- 'אתם עוברים בגבול ... בני עשיר' ו'נשמרתם מאד' - מדוע הזהיר באזהרה חמורה 2594
- האם יש תועלת לאדם ש'קוראים על שמו' מקומות? 2601
- החותן נקרא: 'יעקב מאיר' - והחתן נקרא רק 'יעקב', אין כאן שיווי שמות. 2602
- גימטריה ברוח"ק: ציון במשפט תפדה... 2603

אל כל ישראל (א)

■ מה היו אלו שבשוק ויכלים להשיב על תוכחת משה?

רש"י, אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים: אתם הייתם שומעים מבין עמכם כך וכך ולא השיבותם דבר? אילו היינו שם היינו משיבין אותו! לכן כנסם כולם, ואמר להם: הרי כלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה ישיב.

'אילת השחר' מה יכלו לומר? וכי לא עשו עגל? וכו'

א"ק, וי"ל להעריב רב עשאוהו, וא"ת עדיין יש תביעה על ישראל - מפני מה לא מחיתם?

יכולים ישראל להשיב: שהיתה סכנה שיהרגונו, ועוד שבלאו הכי לא ישמעו לנו, הקיצור: יש מה לענות.

והראיה: שכל אלה שבכאן אין בהם חטא העגל, שהרי כל עובדי העגל נהרגו, ואפילו 'שמח בלבו' - בהדרוקן.

אבל באמת יש על ישראל טענה: כי אם היו מוחים כולם יחד, לא היו העריב רב' יכולים להלחם כנגד 'המון עם רב'.

אחד עשר יום מחורב (א ב)

■ מה טעם הולכים ה' במרוצה [למהר כניסתם לארץ] - הלא גלוי לפניו שלא יכנסו לארץ?

פרש"י: ואתם הלכתם בג' ימים, וכ"כ היתה השכינה מתלבטת למהר להכניסכם לארץ.

א"ק, וצ"ב הלא גלוי לפניו שלא יכנסו לארץ, א"כ מה הטעם למהר בדרך? *

ואפשר ליישב בהקדם משל: עשיר גדול חיתן את בנו, וטרם יום החתונה קללל הבן דרכיו, ולאחר מיכן הלך מדחי לדחי, לאחר שהי' בעומק הצרה וההפסד, פגע בו האב ואמר לו: ראה מה הפסדת! לו היית הולך בדרך הישר, כל זה הי' מתוקן עבורך, ואלו הבתים השדות והכרמים שרכשתי עבורך, והנה כאשר מראה לו הטוב שהיה מתוקן עבורו, ניכר יותר אהבתו ורצונו להיטיב עם בנו - מאשר כשאומר לו בע"פ: 'רב טוב' הי' צפון לך לו לא היית חוטא'.

וכן כאן, כדאי הי' למהר בדרך, כדי ליסרם בשבט מוסר, לאמר: ראו דהי' הטוב [ארץ ישראל] מזומן לפניכם לבא שם בזמן קצר.

* וכאן לא שייך תירוץ של 'ידיעה ובחירה', כי השאלה היא מידיעה על ידיעה, ובפרט שהתביעה על בני' באה 'אחרי ככלות הכל' [ולא בשעת מעשה].

פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו (א ז)

רש"י, 'כל שכניו' עמון ומואב והר שעיר.

טעמא, והלא אסורים לכבשם, ולמה יבואו אליהם?

וי"ל שיעברו דרך מדינות אלו, ויקיימו המצוה 'אל תתגורו בס', כי אם לא היו עוברים שם לא מקיימים המצוה, לכן ציום שיעברו דרכם - ואז כשיעברו ולא יתגורו יקיימו המצוה.

כעין זה הובא עה"פ (בראשית יב ג): 'למען יטב לי בעבורך' 157 / 110, 1955.

■ אדם המסופק על מעשה שלפניו, האם הוא בא מיצה"ר או מיצ"ט - כיצד יבחון הדבר?

א"ק, והנה למדנו כאן יסוד חשוב, ב'גדרי קיום מצוה', ודבר זה שכיח באופנים רבים, שאדם מורה היתר לעצמו, להתקרב לעבירה ולשמור עצמו, כדי לקיים המצוה, ע"פ היסוד שהביא הגר"ח ק.

כגון שצריך לעבור במקום שיש בעי' עם 'שמירת עינים', ואומר לעצמו אעבור דרך שם 'אכופ היצר ואקבל שכר', * ובסוף כל השקלא וטריא עם עצמו, הוא לא יודע, האם העצה [לעבור דרך המקום המפוקפק ההוא] היא מהיצר טוב או מיצר הרע **.

והעצה לזה היא, לחשוב מה הי' הח"ח עושה במקרה כזה, ואז לא יהיו לו שום ספיקות, וזה בדוק ומנוסה.

וצ"ב מנ"ל לדעת מה הי' הח"ח נוהג? תשובה: כש'מורידים את הנגיעות', הכל נעשה פשוט.

* והוא כעין מה דאיתא בגמ' (ע"ז יז), שאמר חד לחבריה: נילך על פתח מקום זנות, ונכוף היצר ונקבל שכר.

** או שמסופק האם להתערב במחלוקת, ובטוח שכונתו 'לשם שמים', וכדומה.

'נתתי' את הארץ באו ו'רשו' (א ח)

ומה היא הארץ, ירושה או מתנה?
מסביר הגר"א, שהארץ 'ירושה' מהאבות, אך לא נתברר איזה דור יזכה, לכן נאמר 'מתנה'.

לא אוכל לבדי שאת אתכם (א ט)

■ אמר שלמה: דיין גוי המטה את הדין, אין בכך כלום, מה הפירוש? והלא מצווים על הדינים?

רש"י וכן אמר שלמה (מלכים א' ג ט): מי יוכל לשפוט את עמך הגדול, אמר שלמה: דיין גוי אם 'הטה הדין' וחונק ו'מטה דין הנגזל' - אין בכך כלום, משא"כ דיני ישראל.

הר צבי: מה הפי' 'אין בכך כלום'? הלא בני נח מצווים על הדינים?!

א. א"ק, וי"ל: מדמים הם בנפשם 'שאין בכך כלום'.

ב. המג"ש תירץ: דנפק"מ לדיין ש'שגג': שבישראל נענש כדור בנוב, וכיהודה בן טבאי [שכל ימיו הי' משתטח]. וא"ת הלא אף גוי ששגג חייב?

תשובה: יש ב' דרגות בשוגג, א. שוגג ש'הי' לו ללמוד, בן נח נהרג עליו. ב. 'שוגג גמור', בן נח פטור עליו, אך עדיין דיין ישראל, מוזהר עליו, ומיייתי, מיהודה בן טבאי, שהי' משתטח כל ימיו, על קברו של העד. ועל כי האי גוונא [דשוגג גמור], אמר שלמה: מי יוכל לשפוט, דכה"ג דיין גוי פטור.

ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי וגו' (א ט)

רש"י, אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל? אדם שעשה להם כ"כ הרבה ניסים [יציאת מצרים, ים סוף, מן, שליו], לא יכול לדונם?

א"ק, צ"ב דמה שייכות כחו בניסים - שהוא ענין של 'צדיק וחסיד', לענין 'היכולת לדונם', שהוא ענין של תלמיד חכם?

◀ וידועים לשבטכם (א ג)

■ הכיזר אומר משה, אם בא לפני אדם ב'לבוש חשוב', אינני יודע מה טיבו - הלא כל 'בעל מופת' [בתחילת דרכו] תיכף יודע על האדם 'בדיוק מה מצבו'?

רש"י, שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע אם הגון הוא אבל אתם מכירים בו שאתם גדלתם אותו לכן נאמר וידועים לשבטיכם.

והשתא דבר תימא הוא: ומה כל 'צדיק' [בעל מופת, וכדומה] יודע 'מה שהי' ומה שעתידי להיות' 'מה לפני' ומה 'לאחור' - והאיך לא ידע משה מה יש ב'קנקן' האיש שבא לפניו?!

א"ק, ואפשר לומר, שיש אדם ש'קבל על עצמו חבירות', ובשעה שבא למשה, הרי הוא 'באמת צדיק גמור', ולפי מידת 'באשר הוא שם' ודאי ראוי הוא להיות שופט, ואין משה רואה עליו כל פחיתות, אבל 'אנשי מקומו' יודעים שהוא 'עיתים חלים עיתים שוטה', שכן דרכו שיש חודשים בהם הוא מתפלל שעות, לומד היטב, ורוצה באמת באמת להיות צדיק.

אך כעבור זמן, 'רוח עושים נסכה בו', והוא יורד ממדרגתו, ועל זה בקש משה שיביאו את ה'בכונים לציבור' שהם 'ציבים'.

◀ ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות (א יד)
א"ק, מדוע שאל משה את הציבור? וי"ל ע"פ הגמ' (ברכות נה): אין ממנין פרנס על הציבור אלא א"כ נמלכים בציבור.

◀ ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות (א יד)

■ מה צער נצטער משה [מ' יום בהר] - הלא כל אברך לומד יותר? מסביר רש"י, אמר להם משה בתוכחה: היה לכם להשיב רבינו משה ממי נאה ללמוד ... לא ממך שנצטערת עליה?!

א"ק, וצ"ב מ' יום [ואשב בהר ארבעים יום], אין זה כ"כ צער, ואין זה כ"כ מסירות נפש?

תשובה: ע"פ היסוד הידוע, שהזמן 'אינו דבר מוחלט', אלא נמדד לפי ההספק שעושים בו, ולמשל: אם יתן ה' כח ומהירות 'על אנושית' בידי האדם, לעשות בדקה אחת, תפילה, ותורה, ואף ינוח בה, ועוד יספיק באותה דקה ללמוד סדר ב' וסדר ג', וכך יספיק בדקה זו לעשות כמה אלפי פעמים, ועוד יספיק ללמוד בדקה זו את כל הש"ס, כמאה פעמים.

הרי אם ימות האדם, כעבור דקה, אינו יכול להתלונן, ואינו מרגיש 'חסר כלשהוא' לעומת חבירו שחי ק"כ שנים, שהרי חי 'חיים מלאים', והיינו משום שהזמן נמדד לפי הדברים שהספקנו בו.

וכן יש לומר אצל משה, שאמנם הי' בהר מ' יום, אבל נמשך אותו זמן 'כביכול' כמה מאות שנים.

ומצאנו אצל דוד שבאותו לילה שברח משאול אל שמואל, למד מה שאין תלמיד ותיק לומד במאה שנה (מדרש שמואל ב כב ד, ילקוט סוף פ"ט).

★

אגב - כל זמני הגמ' הם לפי הדברים שניתן לעשות בהם: 'כמין ימא לטיגנא', 'שלום עליך רבי ומורי' כדי אכילת פרס, שיעור ד' מילין, וכיו"ב.

◀ ויקחו בידם מפרי הארץ (א כה)

אור החיים, לשם מה הזכיר בידם?

א"ק, וי"ל שאם היו מכסים הפירות במחצלות או בסדינים, ומביאים אותם ל'עניי משה' בלבד, לא הי' עליהם טענה, אבל עתה הואיל ורצו להפחיד את ישראל [כשם שפיר' משונה כך עמה משונה (רש"י במדבר יג כד)], לפיכך נטלו הפירות 'בידיהם' לעניי כל.

ומצאנו 'בידיהם' ל' גילוי ופרסום', הובא מהגרי"ז על הפסוק (בראשית מג יב): 'ואת הכסף המושב ... תשיבו בידכם', היינו 'לעניי כל'.

◀ ונסב את הר שעיר ימים רבים (ב ג)

■ מדוע הסתובבו סביב הר שעיר ימים רבים?

מה יש לישראל לחפש שם? ומדוע הסתובבו סביב הר שעיר ימים רבים? וכן בהמשך: 'ויאמר ה' אלי לאמר, רב לכם סב את ההר הזה, רואים שהי' ענין מיוחד בסיבובי ההר?!

ואפשר שהוא עפ"י שהבאנו*, שהיו בני ישראל מטהרים המקומות שהיו בהם 'כוחות הטומאה'. וסיבוב משכנו של עשוי [הר שעיר] - היו כוחות טומאה רבים. ולכן סובבו הרבה - עד שהודיעם הקב"ה, שכבר השלימו תפקידם שם.

* עה"פ (במדבר י יט): 'ויש אשר יהי' הענן' 2100.

◀ אתם עוברים בגבול אחיכם בני-עשיו, היושבים בשעיר: וייראו מכם, ונשמרתם מאוד (ב ד)

■ 'אתם עוברים בגבול ... בני עשיו' ונשמרתם מאד' - מדוע הזהיר באזהרה חמורה

א"ק, וצ"ב אחר שהזהיר [באיסור לאו] שלא להלחם עמם [אל תתגורו בם], מדוע הזהיר הכתוב [באזהרה חמורה] ונשמרתם מאד, 'נוסח' שלא מצאנו אלא בדבר 'קר וחשוב' כדברי תורה [רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח ... ופן יסורו (דברים ד ט)].

ואפשר לפי שעתידים ישראל [לעתידי לבוא], לעלות אל הר עשו [ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה (עובדיה א)], ואם היו נלחמים בעשיו עכשיו, הי' 'קרוב הקץ' ובאה הגאולה, ולכן הזהיר הכתוב ב'לשון חמור', וכעין שהשביע הקב"ה את ישראל שלא לדחוק את הקץ. [בטעם הדבר שיש להזהר שלא לדחוק הקץ, פירשנו עה"פ (דברים ג): 'ושב ה' אלוך את שבותך' 3002].

◀ אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם (ב ו)

■ מדוע היו צריכים לקנות מזון ומים מאדום - הרי הי' להם מן ובאר? א. רבינו בחיי פ' ל' בתמיה: וכי צריכין אתם לקנות אוכל ומים מאתם [מבני עשו]? והלא אינכם חסרים כלום, ולכן סמך לו: 'כי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידיך זה ארבעים שנה לא חסרת דבר' (ב ז):

ב. והרמב"ן כתב: שאכן קנו מבני עשו אוכל ומזון, ומביא הרמב"ן ראיה [שקנו מזון ומים בפועל] שהרי בחומש במדבר (ב כח): שלחו לאדום: 'אוכל בכסף תשברני' .. וגם מים תתן לי בכסף ושתיתי 'כאשר עשו לי בני עשו'.

א"ק, אגב - [לפי הרמב"ן] יש כאן 'תמונה מוזרה', כאשר יוצאים בני עשיו לקראת ישראל 'בעם כבוד וביד חזקה' - ובהמשך הם מתחילים למכור לישראל מזון ומים.

וזה שכיח אצל 'בני דודנו' [העברים בא"י], 'רגע אחד' יקצפו ויאמרו להשמיד - ואח"כ יחייכו במלוא שיניים, ויאמרו: כן אדון! מה תרצה לקנות.

◀ הנה ערשו ערש ברזל ... תשע אמות ארכה באמת איש (ג יא)

■ אחר שהסביר רש"י שנמדדת 'מיטת עוג' לפי 'הזרוע של עוג' - שוב אין לנו 'שום אפשרות' לידע את גודל המיטה, ומה הועיל שכתבה תורה: המידה של ט' אמות ארכה באמת איש [עוג]? פרש"י: באמה של עוג.

א"ק, צ"ב שאין כאן שום התקדמות לידע את גודלו של עוג כשהי' קטן, מאחר שאין אנו יודעים מה גודל 'אמת יד', ועוד למאי נפק"מ אם זה 'ערש ברזל' או 'ערש עץ'.

א"ק, ונראה דיש כאן התקדמות, כיצד?! דהנה היחס במיטה של 'תינוק רגיל' [בין אמתו לגובהו] הוא כפול 4 [דהיינו גובה אדם ד' אמות], ומדוע הי' צריך עוג, שתהא מיטתו כפולה? אין זאת, אלא שהי' 'פרא אדם', והי' מתהלך במיטה, כ'ארי בסוגר', ולכן הוצרך שטח גדול, כדי שיהא לו מקום לנוע, ולכן גם ציין הפסוק שהי' 'ערש ברזל', להודיע שהי' 'חזק ופראי' גם בתור תינוק.

ונראה: דהשמיענו גודל הנס שעשה עמנו הקב"ה, שלא תאמר אמנם הי' עוג גדול מאד, אך הי' 'כבד תנועה', כדרכם של 'בעלי חיים גדולים' שמצוי בהם הכובד [שאינם זריזים כ'בעלי חיים קטנים'], ומשום שהי' 'כבד תנועה' יכלו בני ישראל להשמידו, ואמר הפסוק, ד'לא כן' הי' - אלא הי' מלא זריזות.

◀ הפטרה / ציון במשפט תפדה (ישעיהו א)

■ גימטרי' ברוה"ק: ציון במשפט תפדה...

מהרי"ל דיסקין, ציון במשפט תפדה [1076] = תלמוד ירושלמי [1076]

ושביה בצדקה [524] = תלמוד בבלי [524]

אומרים בשם הסטייפלר, שגימטריא זו יכול להאמר רק ברוה"ק!

להנצחות ובכל עניני הספר:

אימייל: 6916645@GMAIL.COM